

8/5

K34 / 5

1/7

429 (17)

I Kgadi Ape

Method of warfare of Molepo's tribe.

1 D-1b

Dira Ntwa.

Ntwa e lweleng ke ba xa Molepo le ba xa Mamabolo e thomile ka tsela yo. Ba xa Mamabolo ba ile ba bolaya Sethsele monna wa Madixa Sepoxo. Ba ile xe ba teta Mariba kxosi a xana a re, xa re ke re bolayana sepoxo le ba xa Molepo. Namang le tsweng dira xo lwa mokxosi o hlajwe, le lweng le khupetse Seposo seo. Ke xe ba xa Mamabolo ba etswa dira xo lwa le ba xa Molepo, ba xahlana le dihloidi tse teng di hlola ka xo kwa ka tsa sepo o sa Sethsele ya nama ya swarana. Ntweng eo xo bolailwe bo-
 Makutu le bo Maswaha dikxosi tsa mono. Ya xa Mamabolo ya fenywa. Ke tshwanelo xore masoxana a ye ntweng xo tlotsa marumo madi, xape ke mohla ba ya xo tsea mabitso a boxale. Metse e be e axwa ka xo tia xore Manata a se ke a tsena xa bonolo. Ba be ka tshabela dithabeng dilong. Ba be ba re rantsiboya ba fiele ditela tse yang metseng, e tla re e sale ka meso bahlapetsi ba tsoxele xo lekola dinao tse tlang le tse yang. Xe ba di hwetsa ba di lata ba re xo ba hwetsa e le Manaba ba ba bolaya, xe e le sera ba lwe nase. Iyale ka mohla ba xa Mamabolo ba rapang ba Moletsi. Ba ile xe ba ba lata ba ba hwetsa Thaba-kgone, ba bolaya ba Moletji ba xa Mamabolo ba a tshaba ba le ba le ka mose o mong wa Molapo.

2
 Ba sepele ba swere marumo ka mehla banna bathoma xo ya ntweng xe e le masoxana a tiileng. Bengwaxa ke ntho e e teng e sa balwe, hanna ba bitwa xe ba ya ntweng xo letswa phalafala. Mongwe le mongwe a tswa a setse a phahletse marumo axaxa yo. Monna yo mongwe le yo mongwe ya ka lwang o a bitwa. Dingaka, maxosi le bafo. Bana ba maxosi ke bonaka balaodi monna e mongwe le e mongwe o ithekela marumo a xaxe. Kxosi e ka no ba le marumo kapa dikotse tseo a ka hlaolotang ba bangwe ka tsona xa se tlamo. Monna e mongwe le e mongwe o swanetse xo dula a

itheketse dibetsa tsa xaxwe, xoba tau xa di adimane meeno kxosi a ka no xo kxahlwa ke lesoxana a le fa lerumo kotse kapa selepe. Xo tsibiwa ditlhiamo tse:- Tsaka ya marumo:

Thotswana ke rumo la boxale joa dinganana le jwale
 Mosebo o na le dikote Tshosa Molokana o swana le
 Thotswana . Thipa ke Tshosha, lepara ke kxala-mabile Thoka
 ke naka la Tshukukudu. . . Se seng selepe ke setebele ke se se
 supja Thotswana, mosebo, molokana ke marumo a a betswana,
 Tshosa e hlaba bokxauswi. Tsaka le setebele ke lepe tse remang
 xola ba batamelane, lepara thoka ya betswa le boxauswi e a
 sumiswa. Banna xe ba ya ntweng ba ya ba hloile ka tsona xo
 hlaelwa xa xo thibele motho xo ya ntweng. Yo mongwe a ka no
 hlaetsa, ba aroxantshwa ka mephatho. Kxosi di ba xare ke moo
 sefoka se bang xona. Ba laolwa mosate. Mathamaxa ka nakeng
 la ona ditladi ka xa tsona mathunya le matopja e leng bakxalabye
 ba ba xare xa xo latelwe mohuta wa marumo. Ka xe ba le ba sa
 apare selo mongwe le mongwe o apara ka mo a ka kxonang. Mphatho o
 mongwe le o mongwe o ba le foka sa ona dikotse ke ketsa melala-bala
 3 difoka tsona ke tse di so ba tlola motaxa mahlong. Xoume xa ba
 ka xo swana, ba tlola ka mo yo mongwe le yo mongwe a ka kxahlwang
 balaudi ba kxethwa ke kxosi ka xo ba tseba boxale le kwela-bohloko
 ya bona. Xe a le boxale a se na kwela-bohloko a ka fetsa batho
 xo nyakeza ya ka baballang batho, xoba xe molaudi a sa kata-kate
 le xe xo le thata ba ka se mo tloxele a sala a e hwa a le tee.
 Molaudi o tsejoe ka xo apara nkwe bangwe ka pheta ya thaxa. Ea
 fetana ka xo hlatlamana xa boxosi jwa bona. Xe motho e le kxosi
 eupja e le lefswexa xa a kxethelwe bolaudi. Ea tlamexile xo
 ipea ka tlase xa taolo ya mong a bona, ya sa ikokobetsexo o a
 otlwa ka mo molaudi a ka bonang ka xona, kapa a itiwa, moxongwe a
 tingwa kabelo ya xaxwe ya tse thopilwexo. Mafsexa ba tla xana
 mohla ba bina kosa ya marumo a ka se ke a taboxa lepheko le baxale

ba le taboxang le mothepa ya kxethileng lefsexa xa a taboxe pheko leo oa itiwa xe a ka le taboxa. Moxale o lefiwa ke kxosi ka kxomo. Seka sa moxale ke mpsiri wa molaleng. Thuto ya ntwaba rutwa ntweng, ba sepela kxole le xo kitima mohla wa masolo, xe xo tsongwa diphoofolo, le xe ba katisa dikxomo. Xo betsa marumo ba rutwa masolong le xo lalela dibata ba rutwa xo itia kati xe ba xoxoxa masolong nantswe a xo laola xe ba le ntweng ke xe ba re mophatho wa mapulana ka nakeng la borwa ma-Thamaxa ka Leboea ditladi xare ke moriti wa kxosi ke moo difoka di bang xona. Basadi ba ya dibong xe ntwaba e tla mono xe sera se ya xa Mamabolo ba sala xae.

4

Dikxomo di tswa le masoxana le ona a hlometse marumo le kotse tsa ona tsohle, tse ka fihlwang dia fihlwa. Motse o mongwe le o mongwe o axelelwa ka lexora le tiileng la mashasa a meetlwa kxoro e ba ka pele ya axwa ka mafate, bosexo ya tawalelwa. Tsela di thijwa ka dipheko. Manaba a tsejwa ka dihlotlomi tse sepeleng ka bolotsana xe di bona motho thekwana a e tee bba bolaya ke xona xo hlola ntwaba. Pontho ya poledisano ya batseta ba ntwaba: Ba bea marumo fase a swara kotse a e emisetsa xodimo a sepela a txi lebile xo ba direng bao le bona ba roma wa bona a le ka mokxwa oo a ya a xahlana le yeo, ba a boledisana ka tse ba romilweng ka tsona ba xomela madireng a bona. Xa di bexelane mano a tsona. Dihlotlomi dia rongwa tsa thopa dikxomo merakeng ke xona xo hlola ntwaba.

Lenaba le tsebya ka taxa ka theko yeo le tlotsexo. Mokxosi wa ntwaba ke phalafala a re xo e letsa a hlaba mokxosi a re kxomo dia ya maokeng, ke moka banna ba phalalela xona. Dira xe di tswela di ba ka fase xa molaodi wa tsona. Ba sepela mmoxo dihloidi di eta pele dingwe di ba ka matheko dingwe moraxo. Xo robalwa xo tee eupja balebedi ba xona ba lalang ba letile ka xo hlatloloxana.

Dira dia fokwa pele xa xe di etswa ke moka xa ba sa kopana le
 basadi. Xe ba ya ntwoeng xa ba tsee kobo, xe e se dikala tse
 ba itlamang ka tsona. Mphaxo ke bokome. Ba sila dithotse le
 ditloo ba hlakanya ke ona mphaxo. Ba tla tsama ba enwa meetse.
 5 Xe ba tllhasela ba letsa phalafala ba hlaba mokxosi ba re:
 Kxomo dia ya! Mokxwa wa xo ratexa ke wa xo nanaba wa xo ba tsosa
 e sa le ka meso, dihloidi di ya motseng bosexo tsa fihla tsa ba
 tselela dihlare tsa xo ba robatsa nwa ke ya mosexare ya bosexo
 ke sepoxo xa e ratexe. Xo tllhabanwa metseng melaleng ke xe ba
 rakana xoba ba xahlanetsana tseleng. Dira dia lalelwa xe di kwetse.
 Dira di hlopswa ka mephatho ya tsona, xe di hlasela masoxana a
 ba dihlakoring tse pedi banna ba tiileng ba ba xare le dikxosi
 molaodi e mongwe le e mongwe o ba nakeng la xaxwe. Dira xa di
 kxobokane xe di hlasela dia hlaramoxa tsa dia naka tse pedi.
 Fontsi bya sera bo ba xare xa xo na ba xo sala moraxo ba a
 bapela. Mola mokxosi o llang mongwe le mongwe o baka tswene ya
 xaxwe kxosi di ba xare mo difoka di leng xona. Molaodi o laya a
 supa ka lerumo a etile sera sa xaxwe pele xwa homolwa xwa bolela
 tsosa le Tsaka, mokla u ekwa mmolelo ke xe bangwe ba rakiwa
 bafenyi ba ba tsela kxowa! Wooo! Ke moka ba ba lekedisa.
 Xe ba ba xomela ba re: Thipa ba je u ba xomele batho xa se
 dikxokonyana. Ba fentse xe ba boloka bahu ba bona ba epela ba re:
 Nna mosimane hloboxa, hloboxa a tsea marumo. Kxomo xe di ya Pau
 nka se sale, di ya mading a baxale! Xo re tswetsi ye ya ngwanaka
 e sale mosadi di ya mokxotheng wa Mmamabolo Seolwana. Mosimane
 leumo le phapswa naxeng, bang ba lle ke phafana ntlong, bangwe ba
 6 lle ke thari tsa basadi. Nna re llela ba ba llexo ke marumo ke xe
 ba epela bahu ba bona naxeng ka theko tsa marumo. Ba kobalang
 nwa e sa lwa le ba bolailwexo ba rwalwa ke masoxana a ba isa ka
 moraxo xo re masoxana a tlole radi a se sa tshaba lehu, bangwe ba
 ba hwele diatleng ditoto tsa manaba dia tsewa tsa rathaxanywa xo

diwa dihlare ka tsona. Dikxobadi dia bolawa, le ya khutileng a bonwa o a bolawa. Dithwana tsa Manaba xo diwa ka tsona dihlare tsa xo thiba difate. Mola ba fokwang ba lala kxorong xa ba sa hlakana le basadi ba tle ba se ke ba silafala. Ntweng xa ba ile selo xe ba tso boya ba tla ba fokwa ba tse ba ya ka xae.

Basadi xe banna ba ile marumong ya beng a rwabala ka xa e mongwe o boela ka xae le bakxekolo xa ba sa rwabala le ba bangwe ba boela ka xa bona. Dira di kxobokana ka moka kxorong ya mosate ngaka ya ba foka ka mphoko ba hloname ba feleetse ka dithlamo tsa bona xe a feditse ba phalala xe ba boya ba bakana xape kxosi ya tsea thupa ya seripa ka letsoxo la ntsoxohlo ya ba ona ka yona e supa theko. Ka xo la xo ja e swere thupa ya ntlha ya ba ona le ka yona ya supa thekwa direng! Ke yona eo ba tla tswang le yona xo ya ntweng e ngwe e sala sorong la kxoro. Thupa tsena di fohlilwe ka dihlare, ngaka ke moka e ba foka ka ditsi jwa kxokong, ba lala kxorong ba tla tsoxela ntweng. Ngaka le yona e ya nabo xo ba alafa dintho. Se se diwang ke ngaka le kxosi mo sereng ke xo ripa tshosa tsa Manaba boxale. Mohlabani ya bolaileng Lenaba oa itheta. Xo diwa dihlare ka Manaba a bolailweng ntweng. Malea ke tsona kxati tsela tse pedi ba ya le e ngwe ntweng. Mexobo ya marumo e xona xe ba xoba moxobo moxale o re xo itia kati a leka fase ka lerumo la xaxwe, ya sa kang a bolaya lenaba xa a leke. Mokxosi wa nwa o tee fela sethsabeng. Dibo ba be ba thsabela dithabeng le maweng ba be ba hlopha meraka e mexolo xo thiba difate, byale ka fateng sa xa Nong le xa Huwane le sa Matswake marako a xona a sa le xona le jowale, melapong ya xo befa le metsing moo Manaba a ka se tseneng xa bonolo. Ba hlopha merako ka maswika ba pipetsa ka masasa a mutlwa. Sorong batswalela ka dikota tse boima di bo di be di axiwa moo xo nang le meetse xoba kkauswi le ona xore ba tle ba se ke ba tswenyexa dijo le diruiwa di be di kxobelwa dibong mohla wa nwa.

8

Batho ba be ba phela dibong ka dintwa feela. Dibo di be di hlaselwa ka xo nanyetswa ka dihloidi di sa bonwe di ba tswela ka moraxo e sa le ka meso kapa ka meriti thapama kapa di fiswe ka mollo. Thibello ya mebo xa e tjee lebaka le letelele ke Manaba a paletjwe ke xo bolaya batho ba a tloxa ba tshaba maxoro a phallelang xo tla xo thusa ba thibeletsweng. Banna ba ile ba thibellwa ke Mauba ka sebong Makoto. Ka moraxo xa xe makxowa a ba phumile ba tshabetse dithabeng. Mauba ao a bolailwe ke Ratladi. Mphulo yena a ile a theaba a tloxela basadi. Ratladi a re xe a itheta a re: Moea xa Maetsa a botse Phatlola a xa Letsepe etse ke yena thakxa sa xo kxona xo lla! Na Phahle a Mauba u ile ke mang? Phahle o ile ke thakxa, o ile ke thakxa mohlalatsi. O ile ke ntweng, xe e hlasetse ya tsena motseng xo thya basimanyana le banenyana ba batala ba bolawa. Mathopywa a be a sa bolawe a be a lopollwa ka dikxomo xoba dipheta, le xe e le basadi ba be ba lopollwa ntwana e fetswa ke xo fenywa xa ba bangwe... Phenywa kudu ke xo thopellwa dikxomo xo fisa mabele le metse. Bafenyi ba ka busa ba fentsweng, ke xo loba ka mothepa.

Mauba a ile a fenywa ba xeso, ra nthasa Putla kxaitsemi ya kxosi Setlakalane ra ya xo loba ka yena. Maxakala xo rongwa motseta xo ya xo loba khutso sethsaba ka moka xa se thupywe. Batseta ba boledisana ka tsa khutso ba re: Phate di madi dia alwa re romilwe ke Matshwane o re, xa e be molao Thobejane. Bao ba re, le swereng? Ke moka ba tsweletsa mothepa. Xe ba mo amoxetse, ba re, enwang metse. Ke moka ba fiwa dijo. Ke molao. Motseta o boela xa xabo o fihla a re ke sebesebe. Marumo a bewa fase, xwa etelanwa! Mamabolo le yena o ila a loba molepo ka mothepa mohla ntwana ye re theileng ditaba ka yona. Le mohla ntwana ya Maune moo ba xeso ba xo fenywa ba ile ba

Dira IX Ntwa.

K34 / 5

9 ntsha mothepa ba loba ka yona, Matebele a mo lebelela a mo gana a re "U Phume Mathombo" Ba bona ge a nee mokgubo o mogolo. Motseta a galefa a re go bona: Le lese ke wetša le se ke la tla la thlakantsha koma le basadi! Mo ke gore ntwā e se ya fela ke mohla ba geso ba felang ga Mmatshipi.

(Ka Motau Tema Mophatho Ledingwana)

I. Kgwadi Mpe
Bethel Wolepo's
P. O. Boyne
Pietersburg.

Mokgwa ona wa go peleta ke o moswa go nna le tla hwetša diphošo tše ntšhi ntšhi, ka go ba e se ka o lemoga. Le se ke la mphalela pelo kgoši tša ka.

Oa lena Mohlanka,

I. K. Mpe.

END S. 429.